

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

รายละเอียดที่กล่าวถึงต่อไปนี้ ประกอบด้วยความหมายและความสำคัญ ซึ่งผู้วิจัยจะนำเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับปัญหาของการวิจัย ได้แก่ หลักสูตร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การจัดกิจกรรมนักเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตร

1. ความหมายของหลักสูตร

การศึกษาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของมนุษย์ในการดำรงชีวิต และถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง จากการจัดการศึกษาในสมัยอดีตพบว่า เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีระเบียบแบบแผนที่ชัดเจน กล่าวคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีโรงเรียน ไม่มีครู ใช้วิธีการศึกษาเล่าเรียนในวัดจากพระสงฆ์ เป็นผู้คอยชี้แนะและนิยมนเรียนกัน แต่เฉพาะผู้ชาย ส่วนพวกผู้หญิง จะมีแต่เฉพาะลูกของเจ้านาย เป็นการศึกษาประเภทฝีมือ เย็บปักถักร้อย จนกระทั่งมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี จึงได้เริ่มมีการปฏิรูปการศึกษาขึ้นอย่างเป็นระบบและมีระเบียบ โดยยึดแบบอย่างมาจากชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายและเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศไทยในสมัยนั้น

จนปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และเห็นได้ชัด อันเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการ และระบบการสื่อสารข้อมูลที่รวดเร็ว ส่งผลให้มีการรับเอาวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพในภาคเศรษฐกิจ มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากต่างประเทศมากขึ้น และก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบการจัดการศึกษาของไทย

ในการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กล่าวถึงความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ที่เน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้านคือ ด้านปัญญา ด้านจิตใจ ด้านร่างกาย และด้านสังคม โดยเฉพาะในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะมุ่งให้ค้นพบความต้องการความสนใจ และความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและด้านวิชาชีพ

ก็สามารถประกอบอาชีพตามความถนัด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535 : 8 - 9) ซึ่งในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้นั้น ต้องอาศัยคนเป็นปัจจัยสำคัญ และกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษา ดังนั้นประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายต่างก็เน้นถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาในฐานะที่เป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้ได้มาซึ่งกำลังคนที่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การที่จะสามารถนำหลักสูตรไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตรได้นั้น จำเป็นจะต้องทราบและเข้าใจ ถึงความหมายของหลักสูตรให้ชัดเจนเสียก่อนว่า หลักสูตรคืออะไร

หลักสูตร (Curriculum) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531 : 860) ได้กล่าวว่หลักสูตร (น.) หมายถึง รายวิชาที่กำหนดไว้ ให้ศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง และนักการศึกษาต่าง ๆ ทั้งไทยและต่างประเทศ ก็ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ต่าง ๆ กันดังนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 2) ได้กล่าวว่า หลักสูตร คือ ประสิทธิภาพทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และการพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่โรงเรียนปรารถนา และหลักสูตรที่คิ่่นควรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน อันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด

สังค์ อุทรานันท์ (2532 ข : 8 - 16) ได้กล่าวว่หลักสูตรคือ มวลประสิทธิภาพที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เป็นรายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน ได้แก่กิจกรรมการเรียนการสอนที่สังคมคาดหวังหรือมุ่งหวังให้เด็กได้รับ เป็นสื่อกลางหรือวิถีทางที่จะนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทาง เป็นข้อผูกพันระหว่างนักเรียนกับครู และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

สุมิตร คุณานุกร (2523 : 2-3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้สองระดับคือ หลักสูตรในระดับชาติ กับหลักสูตรในระดับโรงเรียน หลักสูตรในระดับชาติหมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ ส่วนหลักสูตรในระดับโรงเรียน หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้ และประสิทธิภาพทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับนักเรียน ไม่ว่าจะป็นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ตาม เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

กมล สุคประเสริฐ (2516 : 20 อ้างถึงใน สุมิตร คุณานุกร 2523 : 3) ได้กล่าวถึงหลักสูตรว่า หลักสูตรไม่ได้หมายความแต่เพียงหนังสือหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้นแต่ยังมีความหมายถึงกิจกรรมและประสิทธิภาพ ทั้งหลายที่จัดให้กับเด็ก ซึ่งรวมถึงการสอนของครูต่อนักเรียนด้วย

ภิญโญ สาร (2526 : 326) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึงบรรดาประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียน ตามระดับชั้น ตามความต้องการของนักเรียน ตามวัยของนักเรียน ตามความสนใจของนักเรียน และตามความต้องการของสังคม

ฉัตรชัย อรณันท์ (2529 : 157) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์และ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ

ชาญชัย อาจินสมาจาร (มปป : 151) ได้กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ ทั้งมวลที่นักเรียนได้รับ โดยผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ในโรงเรียน ในห้องสมุด ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ สนามเล่น และในการติดต่อที่ไม่เป็นทางการระหว่างครูกับนักเรียน

วิชัย ศิสสระ (2535 : 19) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนภายใต้คำแนะนำของโรงเรียน ประกอบด้วย ประสบการณ์ในการเรียนทั้งมวลที่นักเรียนพึงได้รับจากโรงเรียน

นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2525 : 158 อ้างถึงใน อ่ำภา บุญช่วย, 2533 : 18) ได้กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่นักเรียนทั้งในและนอก ห้องเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีทักษะ เกิดความคิด และทัศนคติที่ดีอันจำเป็นต่อการ ดำรงชีวิต

พนิต หันนาคินทร์ (2524 : 175 อ้างถึงใน อ่ำภา บุญช่วย, 2533 : 19) ได้กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง ประสบการณ์ทั้งมวลที่นักเรียน จะพึงได้รับภายใต้การนำของครูหรือโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังที่จะให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ แก่นักเรียน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม

ทาบ (Taba, 1962 : 10 อ้างถึงใน สจ๊จ ดุทรานันท์ , 2532 : 37) ได้กล่าวว่า หลักสูตรคือวิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคมของเรา และหมายถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่โรงเรียนและครูผู้สอนจัดขึ้น เพื่อให้ นักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามลักษณะที่ต้องการ และให้ถึงจุดหมาย

กรมวิชาการ (2522 : 4) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือข้อกำหนด แผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งแผนการศึกษาแห่งชาติคือ การกำหนดความมุ่งหมาย แนวนโยบาย และวิธีการในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และ ทรัพยากรที่มีอยู่

จากความหมายของหลักสูตรที่นักการศึกษาไทยและต่างประเทศกล่าวไว้ สรุปได้ว่า หลักสูตรหมายถึง แผนการจัดประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ ดังนั้น หลักสูตรซึ่งเป็นแม่บทในการจัดการศึกษา จึงมุ่งสอนคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์พร้อมทุกด้าน สามารถดำรงตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การให้การศึกษาจึงไม่ใช่การให้เรียนหนังสือวิชาการต่าง ๆ แต่เพียงอย่างเดียว ดังคำกล่าวที่ว่า หัวใจของการจัดการศึกษาคือหลักสูตร มีการศึกษาที่ไหนมีหลักสูตรที่นั่น

2. ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้แก่เด็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับอุดมการณ์อันสูงสุด ของแผนการศึกษาแห่งชาติที่กำหนดไว้ การจัดการศึกษาจะไม่สามารถดำเนินไปในแนวทางเดียวกันได้และจะไม่สามารถสนองความต้องการของสังคมในชาติได้ ถ้าหากไม่มีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาซึ่ง สมิตร์ คุณานุกร (2523 : 2) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจ หรือเป็นแม่บทในการจัดการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรช่วยให้บุคคลได้มีความรู้ ความสามารถพัฒนาตนเองในทุกด้าน สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพตามความถนัด ความสนใจ และการนำไปใช้ในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม อันจะส่งผลต่อการพัฒนาความเจริญแก่ประเทศชาติต่อไป นอกจากนี้ ย้ำภา บุญช่วย (2533 : 20-21) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

1) เป็นเอกสารของทางราชการ หรือเป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลหรือเอกชน ดังนั้น หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนคำสั่ง หรือข้อบังคับของทางราชการชนิดหนึ่ง

2) เป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ รวมทั้งเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการที่จะจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาของรัฐให้แก่โรงเรียน

3) เป็นแผนการดำเนินงานของนักบริหารการศึกษา ที่จะต้องอำนวยความสะดวก ดูแล และติดตามประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาล

4) เป็นแผนการปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้นำทางการปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะเสนอแนะจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งครูควรจะต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง

5) เป็นเครื่องมือของรัฐในอันที่จะพัฒนาคน และพัฒนากำลังคน ซึ่งจะเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตามแผนของรัฐบาล

6) เป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติเป็นการศึกษา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ถ้าประเทศชาติใดมีหลักสูตรที่เหมาะสมทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ก็จะทำให้คนในประเทศของคนมีคุณภาพ และ กรมวิชาการ (2522 : 4-5) ได้กล่าวเสริมถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทาง หรือแผนการสอนหรือรูปแบบของการเรียนการสอนให้มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้

จากที่ได้กล่าวมา ถ้าหากสถาบันการศึกษาเปรียบได้เสมือนกับเรือจ้าง ครูเปรียบเสมือนกับนายท้ายเรือ หางเสือของเรือก็เปรียบเสมือนหลักสูตร กล่าวคือ ถ้าหากหางเสือของเรือมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางเดินเรือไปสู่จุดหมายปลายทางได้ฉับไฉน หลักสูตรก็มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางในการจัดการศึกษาได้ฉับนั้นในการจัดการศึกษาใด ๆ ก็ตาม ถ้าหากปราศจากหลักสูตรเป็นตัวกำหนดทิศทาง หรือจุดหมายปลายทางเอาไว้ที่ชัดเจน การจัดการศึกษาก็จะไร้ขอบเขต ไม่มีจุดหมายปลายทางที่แน่นอน

3. องค์ประกอบของหลักสูตร

หลักสูตรทุกระดับจะมีความสมบูรณ์เพียงไร จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น มีความมุ่งหวังหรือเป้าหมาย มีเนื้อหาวิชา มีการประเมินผล เป็นต้น มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

ทาบ (Taba , 1978 อ้างถึงใน วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525 : 7) และ สุมิตร คุณานุการ (2523 : 9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร มี 4 ประการคือ

- 1) วัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมาย (Objectives)
- 2) เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา (Content)
- 3) การเรียนการสอนหรือการใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation)
- 4) โครงการประเมินผลตามหลักสูตร (Evaluation)

เสริมศรี ไชยสร (2528 : 5) กล่าวว่า สิ่งที่เป็นตัวร่วมสำคัญไม่ว่าหลักสูตรจะเป็นแผนประสบการณ์ (โครงการ) หรือจะเป็นกระบวนการทั้งหมด ก็คือองค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่

- 1) ความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์
- 2) เนื้อหา หรือประสบการณ์ที่ต้องการให้เด็กได้รับ รวมทั้งวิธีการจัด
- 3) การประเมินผล

ชาญชัย อาจินสมาจาร (มปป : 151) ได้กล่าวว่าหลักสูตรมืองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

- 1) ธรรมชาติของนักเรียน
- 2) ความต้องการของชุมชนหรือสังคม

พนัส หันนาคินทร์ (2521 : 11) กล่าวว่าหลักสูตรควรมืองค์ประกอบดังนี้

- 1) ความมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) หลักการและโครงสร้างของหลักสูตร
- 3) เนื้อหาของหลักสูตร
- 4) การนำหลักสูตรไปใช้
- 5) การประเมินหลักสูตร

นาตยา ภัทรแสงไทย (2525 : 2-3) ได้กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วยส่วนสำคัญ 5 ประการคือ

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- 2) โครงสร้างของหลักสูตร
- 3) เนื้อหาของหลักสูตร
- 4) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- 5) กระบวนการเรียนการสอน

กรมวิชาการ (2522 : 4-5) กล่าวว่าองค์ประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย

1) จุดมุ่งหมาย คือความประสงค์หรือความต้องการทางการศึกษาและสังคม ซึ่งหลักสูตรมุ่งสอน หรือมุ่งให้เป็นไปตามนั้น

2) หลักการ คือทิศทางหรือแนวทางที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

3) โครงสร้าง คือกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร อันมีทั้งส่วนที่บังคับ ส่วนที่ให้เลือกเรียนตามความถนัด และส่วนที่ให้เลือกเรียนอย่างเสรี อนึ่งจะต้องกำหนดสัดส่วนของกลุ่มวิชานั้น ๆ ด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้แล้ว

4) จุดประสงค์ของการเรียนรู้(แต่ละรายวิชา) หมายถึงความรู้ ทักษะ หรือทัศนคติบางประการ โดยเฉพาะรายวิชานั้น ๆ อันจะช่วยให้บรรลุถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ตามโครงสร้างที่วางไว้

5) เนื้อหาของรายวิชา คือประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งกำหนดไว้สำหรับรายวิชานั้น ๆ อันจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่วางไว้แล้ว

6) สื่อการเรียน คืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติที่ต้องการ

7) วิธีสอน การสอนย่อมจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น

8) การประเมินผล เมื่อสอนไปแล้วก็ต้องวัดดูว่า นักเรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะ ตามนัยของจุดประสงค์ ของการเรียนรู้เพียงใดหรือไม่ และจะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรต่อไป

ชาวง บัวศรี (2532 : 8) ได้กล่าวว่ หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ และขาดไม่ได้ 6 อย่างคือ

1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึงผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

2) จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน หลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้

3) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences) หมายถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

4) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional Strategies) หมายถึงกระบวนการและวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน

5) วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน (Instructional Media and Materials) หมายถึงเครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพและประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6) การประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการประเมินผลหลักสูตร และการประเมินการเรียนการสอน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าหลักสูตรที่สมบูรณ์ควรมีองค์ประกอบที่สำคัญอย่างน้อย 4 อย่าง คือ

1) หลักการและจุดมุ่งหมาย

1.1) หลักการของหลักสูตร หมายถึง แนวความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับความต้องการ ซึ่งแสดงเป้าหมายโดยทั่วไปของหลักสูตร

1.2) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร หมายถึง ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษานั้นเอง การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นการตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้รับการศึกษา มีคุณลักษณะอย่างไร เกิดพฤติกรรมด้านใดบ้างจึงจะเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม

2) เนื้อหาวิชาและเวลาเรียน

2.1) เนื้อหาวิชา เนื้อหาวิชาหรือมวลประสบการณ์เปรียบเสมือนสื่อหรือเครื่องนำทางไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ซึ่งต้องอาศัยวิธีการเลือกและการจัดตามความเหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละท้องถิ่น

2.2) เวลาเรียน เป็นการกำหนดระยะเวลาในการเรียน ว่าหลักสูตรฉบับนั้นจะต้องใช้เวลากี่ปี แต่ละปีเรียนกลุ่มวิชาใดหรือละเท่าไร ในแต่ละสัปดาห์เรียนอะไรบ้าง เป็นเวลาเท่าไร

3) การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึงวิธีการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้บริหารและครูนำหลักสูตรไปปฏิบัติ ให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ได้แก่

3.1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน เช่นการจัดทำวัสดุหลักสูตร เอกสารหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน คู่มือครู แบบเรียน แบบฝึกทักษะ

3.2) การจัดเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคลากร สถานที่ วัสดุหลักสูตร และบริการต่าง ๆ เพื่อเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตร ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ สนามกีฬา

3.3) การสอน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนั้นการสอนจึงเป็นของคู่กันกับหลักสูตร เพราะการจัดการศึกษาจะประสบผลสำเร็จได้ จะขาดตัวใดตัวหนึ่งไม่ได้ หลักสูตรจะกำหนดขึ้นมาให้สวทหุเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าครูไม่ปฏิบัติตามเจตนาที่หลักสูตรกำหนดไว้หลักสูตรก็จะเป็นเพียงเครื่องประดับทางการศึกษา ความสูญเปล่าทางการศึกษาจะเกิดขึ้นทันที

4) การประเมินผล เป็นกระบวนการที่จะตอบคำถามว่า หลักสูตรประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

4. ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

ในการจัดทำหลักสูตรที่ดี ครูจะต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพของสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง และความสามารถตามศักยภาพของเด็กที่จะสามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะของหลักสูตรที่ดี ดังนี้

สันต์ ชรรณปารุง (2527 : 8 - 10) ได้กล่าวว่ามีคุณสมบัตินี้ดังนี้

1) มีความคล่องตัวพอสมควร และสามารถที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ต่าง ๆ ไปได้เป็นอย่างดี

2) เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้การศึกษามุ่งบรรลุตามความมุ่งหมายที่กำหนดให้

3) บุคคลทุกฝ่าย เช่น ผู้ปกครอง ครู ประชาชน นักวิชาการ นักเรียน ควรจะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เช่นมีส่วนร่วมได้รับรู้หลักสูตร ไม่ใช่เป็นของนักวิชาการศึกษาเพียงอย่างเดียว

4) การวางแผนหลักสูตรที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน

5) การดำเนินการวางแผนหลักสูตร ควรตั้งอยู่บนรากฐานที่เชื่อถือได้

6) ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น ควรคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ เช่น รากฐานทางปรัชญาการศึกษา รากฐานทางจิตวิทยา รากฐานทางสังคม

7) หลักสูตรควรจะเป็นแนวทาง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ ความสนใจ ความถนัด และความสามารถเป็นรายบุคคล

8) หลักสูตรในระดับต่าง ๆ ควรจะมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันดี ไม่ขาดตอน

9) การประเมินผลหลักสูตร เป็นสิ่งที่จำเป็น และต้องทำเป็นระยะ ๆ ผลของการประเมินควรนำมาปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตร

และ ชาญชัย อาจินสมาจาร (มปป : 154-159) ได้กล่าวว่าหลักสูตรมาจากพื้นฐานทางปรัชญา จิตวิทยา และสังคมวิทยา ซึ่งจะช่วยให้ครูเข้าใจในเป้าหมายทางการศึกษา หลักสูตรที่ดีมีลักษณะดังนี้

1) ต้องยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมของหลักสูตรต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจ และสมรรถวิสัยของเด็ก เหมาะสมกับบุคลิกภาพ และขั้นตอนของพัฒนาการของเด็ก

2) เน้นในเรื่องประสบการณ์ของมนุษยชาติในทุกด้าน เนื้อหาและอุปกรณ์หลักสูตรควรได้มาจากความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ โรงเรียนเป็นแหล่งอุดมการณ์ หรือโลกจำลองที่ต้องแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต

3) ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักการ 2 อย่าง คือ ใช้ประโยชน์ได้และเป็นจริง ถือว่าสิ่งที่เป็นจริงในชีวิตเท่านั้นที่มีประโยชน์ เด็กจะไม่เข้าใจและไม่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตได้เลย ถ้าหากหลักสูตรไม่ได้ยึดความเป็นจริงของชีวิตไว้

4) คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ต้องมีความยืดหยุ่น สนองต่อความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล ทั้งในด้านความสนใจและความถนัด

5) มีความสำคัญทางสังคม เพราะโรงเรียนเป็นโรงเรียนชุมชน จึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการและปัญหาของประชาชน

6) ประกอบด้วยกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์และประสบการณ์ที่มีความหมาย เด็กจะมีความกระตือรือร้นในการค้นหาความหมายต่าง ๆ ตามธรรมชาติของเด็ก วิชาการต่าง ๆ เป็นเพียงช่องทางที่เด็กจะผ่านโดยการทำกิจกรรม

7) ส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตย เป็นพื้นฐานของการเคารพในแต่ละบุคคล เน้นการให้มากกว่าการรับ มีความสามัคคี

8) ก่อให้เกิดความเจริญในทุก ๆ ด้านของเด็ก บุคลิกภาพของเด็กจะพัฒนาควบคู่กับสิ่งแวดล้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา ความสนใจ ความถนัด และไหวพริบของเด็ก

ก่อก่อ สวัสดิภาพนิชย์ (2518 : 20-24) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

- 1) สนองความต้องการของสังคม
- 2) สนองความต้องการของเด็ก
- 3) เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 4) เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก
- 5) สามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก
- 6) มีลักษณะยืดหยุ่นได้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525 : 2-3) ได้กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีนั้นควรจะต้องเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน อันสอดคล้องกับความต้องการของชีวิตที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่

- 1) สภาพทางเศรษฐกิจ
- 2) การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางการศึกษา
- 3) การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
- 4) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้
- 5) สภาพทางการเมืองการปกครอง
- 6) สภาพทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมและคุณธรรม

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า หลักสูตรที่ดี จะต้องเป็นหลักสูตรที่มีความเหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามารถปรับเข้ากับความต้องการของท้องถิ่นได้ และที่สำคัญคือจะต้องสามารถสร้างคน ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ กล่าวคือ

- 1) มีสติปัญญาดี มีความรอบรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์ แก้ไขปัญหาได้
- 2) ร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง รู้จักออกกำลังกาย รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกต้อง

สุขลักษณะ

- 3) อารมณ์แจ่มใส และมองโลกในแง่ดี
- 4) เป็นที่ยอมรับของสังคมหรือสังคมยอมรับ

5. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 (กรมวิชาการ, 2536ข : 1 - 2) เป็นหลักสูตรที่สร้างขึ้นโดยยึดหลักการของปรัชญาการศึกษาแนวลัทธิ Progressivism ซึ่งมีความเชื่อถือว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งแวดล้อมของคน และคนจะต้องยอมรับสภาพการณ์ของสังคม จะต้องปรับสภาพของสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักในการสอนและการวัดประสพการณ์ (Child Centered) มีความมุ่งหวังที่จะพัฒนาผู้เรียน 3 ประการ คือ

1) พัฒนาสติปัญญาให้เจริญงอกงามเพื่อเป็นพื้นฐานในการรับความรู้ต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง และการนำความรู้ไปใช้

2) พัฒนาลักษณะนิสัยอันดีงามเพื่อความเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

3) พัฒนาคูณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ

เพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวัง หลักสูตรจึงมีจุดเน้น 3 ประการ คือ

1) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ

2) ส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร

3) ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ

ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร จึงได้กำหนดหลักการในการปฏิบัติ ตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 ดังนี้

1) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง

2) เป็นการศึกษาทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาชีพหรือศึกษาต่อ

3) เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

4) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิชาศาสนา

จุดมุ่งหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงาน ตนเอง และสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) มีความรู้และทักษะในวิชาชีพ วิชาศาสนา วิชาสามัญ และทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ
- 2) สามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา
- 3) สามารถปฏิบัติตน ในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของตนเอง และชุมชน
- 4) สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
- 5) มีความภูมิใจในความเป็นไทย เป็นมุสลิมที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
- 6) มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
- 7) มีทัศนคติต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตน
- 8) มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 9) เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชนที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตาม บทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม

โครงสร้างหลักสูตร

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 (กรมวิชาการ, 2536ก : 3 - 12) เป็นหลักสูตรที่กำหนดขึ้นประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชา คือกลุ่มวิชาบังคับ วิชาเลือกเสรี และ กิจกรรม ประกอบด้วย

- 1) วิชาบังคับ จำนวน 111 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่รายวิชาดังต่อไปนี้
  - 1.1) วิชาบังคับแกน จำนวน 93 หน่วยการเรียนรู้
    - ภาษาไทย 12 หน่วยการเรียนรู้
    - วิทยาศาสตร์ 9 หน่วยการเรียนรู้
    - คณิตศาสตร์ 6 หน่วยการเรียนรู้

สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
พลานามัย	3 หน่วยการเรียนรู้
ศิลปศึกษา	3 หน่วยการเรียนรู้
ศาสนา	54 หน่วยการเรียนรู้
1.2) วิชาบังคับเลือก จำนวน	18 หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้
การทำงาน	6 หน่วยการเรียนรู้

2) วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ

ต่อไปนี้

- 2.1) กลุ่มวิชาภาษา
  - ภาษาไทย
  - ภาษาต่างประเทศ
- 2.2) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์
  - วิทยาศาสตร์
  - คณิตศาสตร์
- 2.3) กลุ่มวิชาสังคมศึกษา
- 2.4) กลุ่มวิชาพัฒนานุคลิกภาพ
  - พลานามัย
  - ศิลปศึกษา
- 2.5) กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ
- 2.6) กลุ่มวิชาศาสนา

3) กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมดังต่อไปนี้

- 3.1) กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด หรือบำเพ็ญประโยชน์ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
  - 3.2) กิจกรรมอื่น ๆ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
  - 3.3) กิจกรรมศาสนา จำนวน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
  - 3.4) กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
  - 3.5) กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค
- สรุปเค้าโครงหลักสูตร ดังตาราง 1

๒๕๖๓.๐๗๑๒

ตาราง 1 ตารางประกอบโครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2535

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก
	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี
1. ภาษา									
1.1 ภาษาไทย	4	-		4	-		4	-	
1.2 ภาษาต่างประเทศ	-	-		-	-		-	-	
2. วิทยาศาสตร์-คณิต									
2.1 วิทยาศาสตร์	3	-		3	-		3	-	
2.2 คณิตศาสตร์	3	-		3	-		-	-	
3. สังคมศึกษา	2	-		2	2		2	2	
4. พัฒนาบุคลิกภาพ			10			10			13
4.1 พลานามัย	1	2		1	2		1	2	
4.2 ศิลปศึกษา	1	-		1	-		1	-	
5. การงานและอาชีพ									
5.1 การงาน	-	2		-	2		-	2	
5.2 อาชีพ	-	-		-	-		-	-	
6. ศาสนา									
6.1 ศาสนา	12	-		12	-		12	-	
6.2 ภาษาอาหรับ	4	-		4	-		4	-	
6.3 หลักภาษาอาหรับ	-	-		-	-		2	-	
6.4 ภาษาถิ่น	2	-		2	-		-	-	
รวม	32	6	10	32	6	10	29	6	13
	48			48			48		

ตาราง 1 (ต่อ)

กิจกรรม	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค		
	ม.1	ม.2	ม.3
1. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ			
1.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือ ป่าเพื่อประโยชน์	1	1	1
1.2 กิจกรรมอื่น ๆ	1	1	1
2. กิจกรรมศาสนา	2	2	2
3. กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือ กิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	1	1	1
4. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน	1	1	1
รวม	6	6	6
รวมทั้งสิ้น	54	54	54

ที่มา : กรมวิชาการ, 2536 ก : 7-8

แนวดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย จึงกำหนดแนวการดำเนินการดังนี้

- 1) จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสำรวจความถนัด และความสนใจ
- 2) จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง และสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง
- 3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถ และได้มีโอกาสหาความรู้ และทักษะจากแหล่งวิชาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบการอาชีพอิสระ
- 4) จัดให้มีการศึกษาคิดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

- 5) ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสาน การให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และกระบวนการกลุ่ม
- 6) ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน
- 7) ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม
- 8) ในการเสริมสร้างค่านิยม ที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
- 9) ในการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงความต่อเนื่องกับหลักสูตรประถมศึกษา

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

- 1) เวลาเรียน
  - 1.1) หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียนประมาณ 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน
  - 1.2) ในปีการศึกษาหนึ่ง ให้แบ่งเป็นภาคเรียนปกติ 2 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร สำหรับภาคฤดูร้อนซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของรายวิชาที่เปิดสอน จะต้องเป็น 5 เท่าของภาคเรียนปกติ
  - 1.3) ในสัปดาห์หนึ่ง โรงเรียนต้องเปิดเรียนไม่น้อยกว่า 6 วัน วันละไม่น้อยกว่า 9 คาบ คาบละ 50 นาที รวมอย่างน้อย 54 คาบ
  - 1.4) ให้เรียนตามหลักสูตรอย่างน้อยสัปดาห์ละ 48 คาบ และให้โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือปาเพื่อประโยชน์ เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบ ต่อสัปดาห์ กิจกรรมศาสนา ซึ่งเป็นกิจกรรมบังคับเช่นเดียวกัน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ กิจกรรมอื่น ๆ 1 คาบต่อสัปดาห์ และกิจกรรมแนะแนวหรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบ ต่อสัปดาห์ นอกจากนี้ ให้มีเวลาสำหรับผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมอิสระอีกสัปดาห์ละ 1 คาบ

2) หน่วยการเรียนรู้

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียนรู้ 1 หน่วยการเรียนรู้ รายวิชาใดมีจำนวนคาบเรียนมากกว่าหรือน้อยกว่า 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียนรู้มากขึ้นหรือน้อยลงเป็นไปตามสัดส่วน

3) วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

- 3.1) ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี ตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร
- 3.2) สำหรับภาษาดังประเทศ นักเรียนจะเลือกเรียนได้ 1 ภาษา
- 3.3) การจัดทำรายวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและการใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

4) การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียน และการโอนผลการเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

5) เกณฑ์การจบหลักสูตร

- 5.1) ต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างอย่างน้อย 144 หน่วยการเรียนรู้ และทุกรายวิชาต้องได้รับตัดสินผลการเรียน
- 5.2) ต้องได้หน่วยการเรียนรู้วิชาบังคับแกนวิชาภาษาไทย วิชาสังคมศึกษา และวิทยาศาสตร์
- 5.3) ต้องได้หน่วยการเรียนรู้ทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 134 หน่วยการเรียนรู้
- 5.4) ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 2 กิจกรรม โดยให้เลือกกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือกิจกรรมยุวภาษาฯ หรือกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบต่อสัปดาห์ กิจกรรมอื่น ๆ 1 คาบต่อสัปดาห์ และกิจกรรมศาสนา เป็นกิจกรรมบังคับอีก 2 คาบต่อสัปดาห์ โดยแต่ละกิจกรรม ต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่า ร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด ที่จัดกิจกรรมในแต่ละภาคเรียน และต้องผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด

๑) การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในกรณีที่จะมีการยกเลิก เพิ่มเติม และเปลี่ยนแปลงรายวิชา และเนื้อหาของรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรให้ทำเป็นประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ถือเป็นภาระกิจหลักในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ให้ได้ผลดีมีคุณภาพ ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งได้กำหนดค่านางหน้าที่ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยจรรยาบรรณวิทยากร วินัย และหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่หรือครู โรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2526 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2537 : 83-85) ได้กำหนดค่านางหน้าที่ของบุคลากรโรงเรียนเอกชน ดังนี้

1) ผู้รับใบอนุญาต มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1.1) ควบคุมดูแลรับผิดชอบการดำเนินงานของโรงเรียนในการดำรงและล้มเลิกกิจการโรงเรียนให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และนโยบายของทางราชการ

1.2) ให้ความร่วมมือการบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนเมื่อทางราชการร้องขอ

1.3) สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้โดยการเข้าศึกษาต่อตามโอกาสอันควร

1.4) สนับสนุนและเผยแพร่ข่าวสารทางราชการที่เกี่ยวกับสิทธิและประโยชน์ที่ครูใหญ่หรือครูพึงได้รับ

1.5) ต้องไม่กระทำการใดอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่นในการดำเนินงานของโรงเรียน

2) ผู้จัดการ มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

2.1) ควบคุมดูแลรับผิดชอบในการดำเนินงานของโรงเรียน ให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศและนโยบายของทางราชการ

2.2) เสนอแนะผู้รับใบอนุญาตให้จัดหาอุปกรณ์การสอน หนังสือคู่มือการสอน การประเมินผลหลักสูตร เครื่องมือเครื่องใช้ วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์กีฬา ให้เหมาะสมกับความจำเป็นของโรงเรียนและจำนวนนักเรียน

- 2.3) เสนอแนะให้ผู้รับใบอนุญาต ทำการบำรุงรักษาซ่อมแซมทรัพย์สินที่ต้องใช้เกี่ยวกับกิจการของโรงเรียนรวมทั้งบริเวณสถานที่ อาคารและอื่น ๆ ที่จำเป็น เพื่อให้มีสภาพที่จะใช้การได้ดีและปลอดภัย
- 2.4) สนับสนุนและส่งเสริมโดยความเห็นชอบของผู้รับใบอนุญาตให้เป็นครูใหญ่หรือครูได้เข้ารับการอบรมหรือสัมมนาทางวิชาการในโอกาสอันควร
- 2.5) ควบคุมดูแลระมัดระวังมิให้นักเรียนก่อการวิวาท หรือก่อความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น
- 2.6) สร้างสรรค์ความสัมพันธ์ที่ดีในหมู่ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้การสอนนักเรียนได้ผลดีด้วยความร่วมมือกันทั้ง โรงเรียนและที่บ้าน
- 2.7) ให้ความร่วมมือการบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนเมื่อทางราชการร้องขอ
- 2.8) สนับสนุนและเผยแพร่ข่าวสารทางราชการที่เกี่ยวกับสิทธิและประโยชน์ที่ครูใหญ่หรือครูพึงได้รับ
- 3) ครูใหญ่มีหน้าที่ดังต่อไปนี้
- 3.1) ควบคุมดูแลรับผิดชอบการปฏิบัติกิจการของโรงเรียนให้เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ และนโยบายของทางราชการ
- 3.2) ส่งเสริมและเผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
- 3.3) อบรมสั่งสอนและเผยแพร่ความรู้ ปลูกฝังวัฒนธรรม ค่านิยม เอกลักษณ์ไทย
- 3.4) ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่ครูและนักเรียน
- 3.5) เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งหรือละทิ้งหน้าที่การงาน
- 3.6) ช่วยเหลือกิจการของโรงเรียน และรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย
- 3.7) ศึกษาหาความรู้ วิธีสอน วิธีประเมินผล การใช้หนังสือเรียน และคู่มือการเรียนการสอนตามหลักสูตร
- 3.8) แนะนำให้ครูได้ศึกษาหาความรู้ในหน้าที่เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- 3.9) เอาใจใส่ดูแลอาคารสถานที่ในด้านความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

3.10) ให้ความร่วมมือการบริหารงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนเมื่อทาง
ราชการร้องขอ

3.11) สนับสนุนและส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนความรู้โดยการเข้าศึกษาต่อตาม
โอกาสอันควร

3.12) ต้องไม่กระทำการใดอันอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้อื่น
ในการดำเนินกิจการของโรงเรียน

4) ครู มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

4.1) ทำการสอน อบรมนักเรียน ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ
และนโยบายของทางราชการ

4.2) เอาใจใส่ในการสอบ ปรับปรุงการเรียนการสอนให้สม่ำเสมอ

4.3) ส่งเสริมและเผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.4) อบรมสั่งสอนและเผยแพร่ความรู้ ปุถุศังวัฒนธรรม ค่านิยม เอกฉกษณ์
ไทย

4.5) ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่ครูและนักเรียน

4.6) เอาใจใส่ในการปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งหรือละทิ้ง
หน้าที่การงาน

4.7) ช่วยเหลือกิจการของโรงเรียน และรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย

4.8) ศึกษาหาความรู้ วิธีสอน วิธีประเมินผล การใช้หนังสือเรียน และคู่มือ
การเรียนการสอนตามหลักสูตร

นอกจากนี้ มีนักรการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้กล่าวถึง
บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เช่น

อภิธรรมย์ ณ นคร (2517 : 110 - 111) กล่าวว่าการบริหารบุคลากรในโรงเรียนถือว่าเป็นงานบริหารที่สำคัญที่สุด เพราะการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานทุกประเภทในโรงเรียนจะได้ผลหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความรู้จักใช้คน หรือบุคลากรที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ตัวบุคคลที่รับผิดชอบเกี่ยวกับโรงเรียนร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารงานวิชาการ และงานด้านต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1) พวกที่สอนหนังสือ ได้แก่ ครูประจำวิชา ครูหัวหน้าหมวดวิชา

2) พวกที่ไม่ได้สอนหนังสือ ได้แก่ ฝ่ายที่มีส่วนช่วยให้งานบริหารโรงเรียนเป็นไปโดยเรียบร้อย หรือดำเนินไปด้วยความสะดวก เช่น ครูแนะแนว ครูทะเบียนวัดผล เป็นต้น

ก่อน สวัสดิทพณิซ (อ้างถึงใน ปรณิ เถกิงทต 2519 : 80) ได้กล่าวว่าการเขียนหลักสูตรนั้น เป็นงานที่ไม่ยากนัก และจะเขียนให้สวยงามอย่างไรก็เขียนได้ แต่การนำหลักสูตรไปใช้สอนให้บังเกิดผลเป็นเรื่องที่ยากเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสอนที่จะสอนให้ได้ผลตามหลักสูตรนั้น จะต้องอาศัยแบบเรียนที่ดี ต้องอาศัยอุปกรณ์การสอน และต้องอาศัยครู ซึ่งมีความรู้ความสามารถที่จะสอนวิชานั้น ๆ ด้วย

สังค อุทรณันท์ (2528 : 261-275) ได้กล่าวว่าแนวทางเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดังนี้

1) ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1.1) หน่วยงานส่วนกลาง หมายถึงหน่วยงานหรือคณะบุคคลที่ทำหน้าที่พัฒนาหลักสูตร เพื่อให้หน่วยงานในส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ใช้

1.2) หน่วยงานส่วนท้องถิ่น หมายถึงหน่วยงานหรือผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอน

2) งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร มีงานหลักอยู่ 3 ลักษณะคือ

2.1) งานบริหารและบริการหลักสูตร

2.2) งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.3) งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3) แนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ จากการประชุมเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของประเทศในภูมิภาคเอเชีย ได้แบ่งลักษณะการนำหลักสูตรไปใช้ 4 ลักษณะ โดยคำนึงถึงบทบาท ของหน่วยงานส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก ดังนี้

3.1) การใช้หลักสูตร โดยส่วนกลางมีบทบาทอย่างเต็มที่

3.2) การใช้หลักสูตร โดยให้โรงเรียนมีบทบาทอย่างเต็มที่

3.3) การใช้หลักสูตร โดยส่วนกลางมีบทบาทเป็นส่วนใหญ่ และส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ

3.4) การใช้หลักสูตร โดยส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญ และส่วนกลางให้การสนับสนุนช่วยเหลือ

4) บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร ดังนี้

4.1) นักวิชาการ ซึ่งได้แก่ ศึกษานิเทศ หรือนักวิชาการ

4.2) ผู้บริหารโรงเรียน

4.3) หัวหน้าหมวดหรือหัวหน้าสาขาวิชา

4.4) ครูผู้สอน

4.5) บุคลากรอื่น ๆ เช่น บรรณารักษ์ นักวัดผล นักแนะแนว ฯลฯ

เสริมศรี ไชยศร (2528 : 262) ได้กล่าวว่า การใช้หลักสูตรหมายถึงการดำเนินการจัดประสบการณ์ตามแผนที่วางไว้ ถ้าแผนประสบการณ์นั้นเป็นแผนการสอนการใช้หลักสูตร ก็จะหมายถึงการสอนในสถานการณ์จริง อย่างไรก็ตาม บางสิ่งบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการสอน นอกเหนือจากแผนที่กำหนดไว้ ก็จัดรวมอยู่ในหลักสูตรด้วย การใช้หลักสูตรต้องอาศัยทักษะการดำเนินการสอน และความสามารถในการจัดการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตามความคาดหวัง หรือเพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ดีที่สุด

ข้าราชการ บัวศรี (2515 : 152-153) กล่าวถึงหน้าที่ของหัวหน้าสถานศึกษาในการนำหลักสูตรไปใช้ คือ

1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับหลักสูตร เช่น อาคารสถานที่ งบประมาณการสอน ตารางสอน อุปกรณ์การสอน แบบเรียน การจัดครูให้เหมาะสมกับงาน นอกจากนี้ควรช่วยให้ครูได้ร่วมงานตามนโยบายของสถานศึกษา และนโยบายของส่วนกลาง ซึ่งอาจต้องมีการคัดแปลงเพื่อให้เหมาะสมกันแต่ละโรงเรียน

2) จัดบริการให้ความสะดวกในการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ

3) เป็นผู้นำในการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในสถานศึกษา
ภิญโญ สาร (2526 : 268) กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน ดังนี้

1) บริหารบุคลากรของโรงเรียนให้เกิดความร่วมมือกัน

2) ปกครองและบริหารกิจการนักเรียน

3) บริหารงานวิชาการ

4) นำโรงเรียนไปสัมพันธ์กับชุมชน

5) จัดการเกี่ยวกับอาคารสถานที่ บริเวณ พัสดุครุภัณฑ์

6) บริหารงานธุรการและงานบริการอื่น ๆ

7) ประเมินผล

วิชัย คิสสระ (2535 : 97) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่าจะมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) การเตรียมครู หรือการฝึกหัดครู

2) บทบาทของผู้บริหาร

3) ตัวครูและวิธีการสอนของครู

สุมิตร คุณานุกุล (2523 : 33 อ้างถึงใน ชำภา บุญช่วย, 2533 : 33) ได้กล่าวถึงในเรื่องการนำหลักสูตรไปใช้ควรประกอบด้วย กิจกรรม 3 ประเภทคือ

- 1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน
- 2) การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียนให้หลักสูตรบรรลุถึงเป้าหมาย
- 3) การสอนของครู

กรมวิชาการ (2536ข : 57) ได้กล่าวถึงบทบาทของท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงเพิ่มเติมหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่แล้ว
- 2) กำหนดกิจกรรมเสริม
- 3) ทำสื่อเสริม
- 4) พัฒนาระบวนการเรียนการสอน
- 5) จัดทำรายวิชาเพิ่มเติมในกลุ่มวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรี

ซึ่งท้องถิ่นในที่นี้ หมายถึง หน่วยงานระดับกรมที่เกี่ยวข้อง เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ กลุ่มโรงเรียน และโรงเรียน

จาร์ส นองมาก (2535 : 3) ได้กล่าวว่าบุคลากรกับโรงเรียนเป็นสิ่งที่ต้องอยู่ควบคู่กัน และต่างก็เป็นตัวบ่งชี้ซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ถ้าโรงเรียนมีความเจริญก้าวหน้า ก็แสดงให้เห็นถึงลักษณะของบุคลากรในโรงเรียนนั้นว่าดีมีคุณภาพ และในทำนองเดียวกัน ถ้าบุคลากรในโรงเรียนใดเป็นบุคลากรที่ได้พัฒนาแล้ว ทำงานอย่างดีมีประสิทธิภาพ สนองเป้าหมายของโรงเรียน ก็ย่อมทำนายได้ว่า โรงเรียนนั้นจะเป็นโรงเรียนที่เป็นปึกแผ่นมั่นคงและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดเวลา และจิระพันธุ์ พิมพ์พันธุ์ (2535 : 7) ได้กล่าวเสริมว่า แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเอกชน มีขอบข่ายครอบคลุม 8 ประการ คือ

- 1) ปรัชญา แนวนโยบายของโรงเรียน ต้องชัดเจนและเหมาะสม เป็นเครื่องชี้นำการดำเนินงานของโรงเรียน
- 2) การเรียนการสอน ต้องสอดคล้องกับปรัชญาและนโยบายที่ดีของโรงเรียน
- 3) งานกิจการนักเรียน ต้องมีบริการและกิจกรรมนักเรียนที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรด้วย
- 4) การบริหารงานบุคลากร ต้องเป็นระบบชัดเจน สามารถนำไปสู่การปฏิบัติที่กำหนดได้
- 5) การบริหารงานธุรการและการเงิน ต้องเป็นระบบมีระเบียบ มีความคล่องตัวในการทำงาน เกิดประโยชน์ในลักษณะประหยัดและถูกต้อง

6) การบริหารงานอาคารสถานที่ ต้องจัดห้องเรียน ห้องประกอบ อาคารสถานที่ และบริเวณโรงเรียนให้มีบรรยากาศเหมาะสม มีความปลอดภัยทุกด้าน สามารถใช้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

7) การบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชน ต้องมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชน เพื่อเสริมให้โรงเรียนสามารถทำหน้าที่ให้บรรลุจุดมุ่งหมายมากที่สุด

8) ประสิทธิภาพของโรงเรียน ต้องให้เกิดผลงานที่ดี โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาผู้เรียน สร้างความพึงพอใจในอาชีพแก่บุคลากร และการสร้างภาพพจน์ที่ดีของโรงเรียน

และกรมวิชาการ (2533 : 10-11) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเอกสารแนะนำหลักสูตร ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ว่านอกจากสถานศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนแล้ว ยังมีหน่วยงานสนับสนุนอื่น ๆ อีก เช่น ผู้ปกครอง สำนักงานงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา ควรจะมีบทบาทหน้าที่เช่นกัน ดังนี้

1) ผู้ปกครอง ผู้ปกครองสามารถที่จะช่วยให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดอุปกรณ์ วัสดุให้แก่โรงเรียน เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานของนักเรียน แสดงความสนใจในการเรียนของเด็กด้วยการซักถามผลการเรียน ช่วยเสนอแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติม ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติงานต่าง ๆ เอง สนทนากับครูเพื่อร่วมมือในการส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการงานและการอยู่ร่วมในสังคม ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี ปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

2) สำนักงานต่าง ๆ เช่น กรมค้นสังกัด เขตการศึกษา สำนักงานเกี่ยวกับการศึกษาในระดับจังหวัด อำเภอ หรือศูนย์วิชาการ สำนักงานเหล่านี้ต้องทำหน้าที่กระตุ้น ชักชวนสนับสนุน ส่งเสริม และให้กำลังใจแก่โรงเรียนและครูตามขั้นตอนดังนี้

2.1) กระตุ้น ชักชวน ท้าทาย ให้โรงเรียนและครูตระหนักที่จะต้องพัฒนาคุณภาพ โดยการเสนอภาพความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ดีควรจะเป็นและสิ่งที่เป็นอยู่ ให้โรงเรียนและครูประเมินความแตกต่างของคุณภาพนักเรียน

2.2) บริการเครื่องมือและวิธีการในการวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย จุดประสงค์และจุดที่จะพัฒนา

2.3) บริการ เสนอแนะ เกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานการสอน และการปฏิบัติในโรงเรียนตามความจำเป็น

2.4) กระตุ้น ถามหา การได้ปฏิบัติจริงของโรงเรียนและครู ให้โรงเรียนและครูได้ประเมินผลการปฏิบัติจริง

2.5) ถามหา ร้องขอ ให้โรงเรียนเสนอผลคุณภาพของนักเรียนและประเมิน เทียบ กับจุดประสงค์

2.6) นำเอาผลงานของโรงเรียนและครูไปเผยแพร่ในโอกาสต่าง ๆ และให้ กำลังใจ ด้วยการเยี่ยมชม ใช้เป็นตัวอย่างในการเยี่ยมชม

จากที่ได้กล่าวมา การที่จะทำให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จที่ถือว่า การสอนเป็น หัวใจในการนำหลักสูตร ไปใช้นั้น ตัวจักรสำคัญก็คือบุคลากรนี้เอง ถ้าหากบุคลากรรู้ เข้าใจ และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้รับขวัญและกำลังใจที่ดี การดำเนินการจัดการเรียนการสอน หรือการนำหลักสูตร ไปสู่การปฏิบัติก็จะสามารถดำเนินการไปสู่ความ สำเร็จได้ง่าย จะได้รับผลทั้งด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผล ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนก็คือการแปลงหลักสูตร ไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งแนวทางหนึ่งที่ นิยมปฏิบัติ เมื่อได้รับมอบหมายให้จัดการเรียนการสอนวิชาใดวิชาหนึ่ง คือการดำเนินการตาม ขั้นตอน (กรมวิชาการ, 2535ก : 3 - 5) คือ ดังนี้

1) ทำความเข้าใจกับหลักการและจุดหมายของหลักสูตร และเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้สำหรับวิชานั้น ในลักษณะเป็นจุดประสงค์ปลายทาง ที่ควรจะเกิดขึ้นกับนักเรียน เมื่อได้ เรียนวิชานั้นจนครบถ้วนแล้ว แล้วนำมาใช้เป็นกรอบแนวปฏิบัติ ในการวางแผนจัดการเรียน การสอน เพราะการกำหนดจุดหมายหรือวัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องมิได้ ถ้าปราศจากจุดหมายหรือวัตถุประสงค์ที่แน่นอนแล้ว ก็เหมือนกับเดินทางไปโดยไม่มีจุด หมาย ไม่รู้ว่าตนถึงที่ต้องการหรือไม่ หรือถ้าวัตถุประสงค์ไม่ชัดเจน การวัดผลประเมินผลก็ ไม่สามารถทำให้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะไม่มีเกณฑ์มาตรฐานในการเปรียบเทียบ เหมือนกับ การยิงปืนใส่เป้าใหญ่ ไม่มีจุดรวม ยิงปืนที่ไรถูกเป้าทุกครั้ง แต่ไม่สามารถวัดความสามารถของ ผู้ยิงได้เลย แต่ถ้าเป้าหมายที่ชัดเจน ถ้ายิงถูกเป้า ก็สามารถที่จะวัดความสามารถของผู้ยิงได้ ทั้งนี้ ว่าห่างจากเป้าเท่าไร จะแก้ไขอย่างไรต่อไป

2) เขียนโครงสร้างของวิชาที่จะสอนทั้งวิชา ซึ่งนิยมเรียกว่า กำหนดการสอน

3) สร้างแผนการสอน โดยยกเอาหัวข้อเรื่อง จำนวนคาบ สาระสำคัญ และจุด ประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์นำทาง ของแต่ละหัวเรื่องมาทำเป็นแผนการสอน ถ้าแผน

การสอนมีรายละเอียดที่ชัดเจนถึงกิจกรรมนักเรียน บทบาทของครู การใช้สื่อ การวัดผล ซึ่งแผนการสอนที่ดี ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่เข้าลักษณะ 4 ประการคือ

3.1) เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรม ที่ให้ผู้เรียนเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติมากที่สุด โดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะ ส่งเสริม หรือกระตุ้นให้กิจกรรมที่ผู้เรียนดำเนินการเป็นไปตามความมุ่งหมาย

3.2) เป็นแผนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบหรือทำสำเร็จด้วยตนเอง โดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้ออกคำตอบ มาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหา ให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหา หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จ ในการทำกิจกรรมเอง

3.3) เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการ มุ่งให้ผู้เรียนรับรู้ และนำกระบวนการไปใช้จริง

3.4) เป็นแผนการสอนที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่น หลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูป ราคาสูง

โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียน ที่เน้นหลักของการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น (กรมวิชาการ, 2533 : 4 - 5) ดังนี้

- 1) ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น
- 2) กิจวิเคราะห์วิจารณ์
- 3) สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย
- 4) ประเมินและเลือกทางเลือก
- 5) กำหนดและลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ
- 6) ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์
- 7) ประเมินระหว่างปฏิบัติ
- 8) ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ
- 9) ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ

และนอกจากนี้ มีนักการศึกษาอีกหลายท่านได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เช่น

สุมิตร คุณานุก (2523 : 130-132) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนไว้ว่าน่าจะหมายถึงกิจกรรม 3 ประการ ต่อไปนี้

1) การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความและการกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติ คือใช้สอน เนื่องจากหลักสูตรมักจะกำหนดความมุ่ง

หมาย เนื้อหาวิชาที่สอน กิจกรรมประกอบการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้อย่างกว้าง ๆ มีลักษณะยืดหยุ่นได้ เพื่อความสะดวกแก่การนำไปใช้ปรับปรุง ใช้ให้เข้ากับสภาพของท้องถิ่นหรือโรงเรียน ดังนั้น ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรไว้ก่อนทำการสอน ได้แก่ โครงการศึกษา แผนการศึกษา เป็นต้น

2) การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งนับว่าเป็นส่วนที่จะส่งเสริมหรือสกัดกั้นการปฏิบัติงานของครู เพื่อจะให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้เป็นอย่างมาก สิ่งเหล่านี้ ได้แก่ ขนาดของห้องเรียน จำนวนนักเรียน แผนการเรียน การจัดการเรียน การจัดการครูเข้าสอน การใช้แผนการศึกษา การได้รับงบประมาณ เป็นต้น

3) การสอน เป็นศิลปะของการช่วยให้ผู้อื่นได้เกิดการเรียนรู้ นับว่าการสอนเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุผล การสอนคือสื่อกลางที่เชื่อมโยงระหว่างหลักสูตร ผู้เรียน และผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้

วิวัฒน์ สัมฤทธิ์วัฒนาสัย (2534 : 23) กล่าวว่า การเรียนการสอนหมายถึงการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ในรูปของการเรียนการสอนของครูและนักเรียน มีของข่ายไปถึงการจัดหลักสูตร การจัดแผนการเรียน การจัดการเรียน การจัดทำและการใช้แผนการศึกษา การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้และการนิเทศการศึกษา เป็นต้น

สังค อุทรานันท์ (2532 ก : 3-4) ได้กล่าวว่าการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้สูงขึ้น เป็นภาระหน้าที่ของคน 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือครูผู้สอนซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญที่มีความรับผิดชอบโดยตรง ทั้งนี้เพราะคุณภาพการสอนนั้นคือผลที่ได้จากการปฏิบัติงานของครู ดังนั้นคุณภาพการจัดการเรียนการสอน จะดีหรือไม่คืออย่างไร ครูผู้ปฏิบัติการสอนจะต้องมีความรับผิดชอบโดยตรง สำหรับบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งคือผู้บริหารนั้นจะอยู่ในฐานะของผู้ควบคุมดูแล และให้การสนับสนุนต่อการปฏิบัติงานของครู จึงถือเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบรองลงไป และปีเตอร์ (Peter, 1975 : 189) อ้างถึงใน สังค อุทรานันท์, 2532 ก : 4) ได้กล่าวว่าการสอนของครูจะได้ผลดีนั้น ขึ้นอยู่กับทักษะในการสอนของครู ความเข้าใจในระบบการเรียนการสอนของครู และความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้จิตวิทยาการเรียนการสอน รวมทั้งเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสังค อุทรานันท์ (2532 ข : 267-270) ได้กล่าวเสริมว่า งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ว่าประกอบด้วย

- 1) การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น
- 2) การจัดทำแผนการศึกษา
- 3) การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4) การวัดผลและประเมินผลการศึกษา

กล่าวโดยสรุป ในการจัดการเรียนการสอนนั้น การสอนที่ดี ขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) การเตรียมความพร้อมพื้นฐานในด้านความรู้ทักษะการสอน ความสามารถในการแก้ปัญหาการสอน เพราะการเป็นครู ใคร ๆ ก็ทำได้ แต่การเป็นครูที่ดีนั้นเป็นได้ยาก ผู้ที่จะเป็นครูที่ดี จึงควรต้องมีความรู้ดี รู้จักศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมความรู้ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา การเป็นครูจึงไม่ใช่อาชีพที่ค้าของเก่ากิน นอกจากนั้นจะต้องมีทักษะการสอนที่ดี มีความสามารถในการแก้ปัญหาการสอน
- 2) หลักการวางแผนและเตรียมการสอน ถึงแม้ครูจะมีความรู้ดี แต่ถ้าไม่ได้วางแผนและเตรียมการสอนดีพอ การสอนก็ยากที่จะมีคุณภาพได้
- 3) หลักการใช้จิตวิทยา เพื่อจัดการเรียนการสอน เช่น หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล หลักการเร้าความสนใจ หลักการมีส่วนร่วม หลักการเสริมแรงจูงใจ และหลักการสร้างบรรยากาศ เป็นต้น
- 4) การประเมินผลและรายงานผล เมื่อมีการจัดการเรียนการสอน ก็ต้องมีการวัดผลประเมินผล เพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุความบกพร่องในการแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาต่อไป

สื่อการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนโดยทั่วไป จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ ผู้สอน ผู้เรียน และสื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ ภาษาพูดและภาษาเขียน ต่อมาได้รับการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ จนปัจจุบันพบว่ามียุทธศาสตร์การเรียนการสอนมากมายหลายชนิด เพราะถือว่า สื่อการเรียนการสอน เปรียบเสมือนมือที่สามของครู ช่วยให้ครูสอนได้สนุก ดังนั้นบทบาทของสื่อการเรียนการสอนในบทเรียน จึงเป็นตัวกลาง ตัวช่วยในการให้ข้อมูลความรู้ แต่การใช้สื่อการเรียนการสอนให้ได้ผลนั้น จะต้องตรงและสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมของบทเรียน ผู้บริหารและครูผู้สอน จำเป็นต้องมีความรู้ในเรื่องการเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม และรู้จักเก็บ บำรุงรักษา เป็นอย่างดี

1. ความหมายของสื่อการเรียนการสอน

คำว่าสื่อ (Media) หมายถึง ตัวกลางที่ช่วยในการถ่ายทอดเรื่องราว ข่าวสาร ความรู้ เหตุการณ์ แนวความคิด สถานการณ์ ที่ผู้ส่งสารต้องการส่งไปยังผู้รับ (มนตรี แยมกสิกร, มปป : 5 อ้างถึงใน ชำภา บุญช่วย, 2533 : 122) ส่วนคำว่าสื่อการเรียนการสอน หมายถึง การนำ วัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการมาเป็นตัวกลาง ในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน (ไชยศ เรืองสุวรรณ, 2526 : 4 อ้างถึงใน ชำภา บุญช่วย, 2533 : 122) ช่วยให้ครูถ่ายทอดข้อเท็จจริง ทักษะ ทักษะคิด ความรู้ความเข้าใจ ซึ่งหมายความรวมถึงนวัตกรรมการเรียนการสอน ด้วย

เนื่องจากสื่อการเรียนการสอน มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน และต่อ หลักสูตร จนมีการพัฒนาขึ้นเป็นวิชาใหม่ เรียกว่า เทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่ง กรมวิชาการ (2535ข : 5-6) ได้ให้ความหมายของเทคโนโลยีทางการศึกษาว่า หมายถึงระบบการนำวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการมาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพการศึกษาให้สูงขึ้น ซึ่งจะให้ประโยชน์ ต่อการนำมาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการเรียนการสอน ในด้านการช่วยพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ ช่วยพัฒนาการเรียนการสอนของครูให้สามารถดำเนินไปได้สะดวกยิ่งขึ้น

2. ประเภทของสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน สามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภท (อบรม ดินทิบาล และกฤษณี องค์กรศิริพร, 2524 : 93-98 อ้างถึงใน ชำภา บุญช่วย, 2533 : 122-124)

1) สื่อประเภทวัสดุ (Software) ซึ่งบางครั้งเรียกว่าสื่อเล็ก (Small media) เป็นสื่อ ที่ทำหน้าที่เก็บความรู้ในลักษณะภาพ เสียง และตัวอักษร ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ผู้เรียนใช้เป็น แหล่งศึกษาค้นคว้า แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1) วัสดุที่เสนอเรื่องราว หรือความรู้ได้ด้วยตัวของมันเอง โดยไม่ต้องอาศัย เครื่องมืออุปกรณ์ในการนำเสนอ เช่น กระดานชอล์ก กระดานผ้าสาธิต ไปสเตอร์ ภาพเขียน ภาพถ่าย แผนภาพ แผนภูมิ กราฟ การ์ตูน ของจริง ของจำลอง บัตรคำ หนังสือเรียน ฯลฯ เป็นต้น

1.2) วัสดุที่ต้องอาศัยเครื่องมือกลไก เป็นตัวนำเสนอเรื่องราว ได้แก่ แผ่นฟิล์ม แผ่นเสียง เทปบันทึกภาพ เทปบันทึกเสียง ฯลฯ เป็นต้น

2) สื่อประเภทเครื่องมือ หรือไฮคเทคอุปกรณ์ (Hardware) บางครั้งเรียกว่า สื่อใหญ่ (Big Media) ซึ่งเป็นตัวกลางหรือทางผ่าน ของความรู้ที่จะถ่ายทอด ไปยังครูและนักเรียน ต้องอาศัยวัสดุมาใส่ในตัวมัน ได้แก่ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องเล่นแผ่นเสียง เครื่องฉายสไลด์ เครื่องรับโทรทัศน์ วีดิทัศน์ ฯลฯ เป็นต้น

3) สื่อประเภทเทคนิค วิธีการ (Technique or Method) หมายถึงกิจกรรมทุกอย่างที่ครูหรือนักเรียนร่วมกันจัดขึ้น ทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งบางครั้งการจัดการเรียนการสอนต้องอาศัยเทคนิคบางประการเข้าช่วย จึงจะได้ผลดี จะใช้เพียงวัสดุ หรือเครื่องมือ หรือทั้งสองอย่าง ก็อาจยังไม่เพียงพอ ต้องใช้เทคนิควิธีอื่น ๆ ประกอบอีก เช่น การเล่นเกม การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ การแสดงนิทรรศการ การทดลอง

นอกจากนี้ ภิญญู สาธ (2526 : 134) ก็ได้จัดแบ่งประเภทของอุปกรณ์การสอนไว้ดังนี้

- 1) วัสดุลายเส้น ได้แก่ กระดาษดำ แผนที่ ฯลฯ
- 2) วัสดุมีทรง ได้แก่ วัสดุจำลอง ของจริง ของตัวอย่าง ฯลฯ
- 3) โสตวัสดุ ได้แก่ เครื่องเสียงวิทยุ วิทยุทัศน์ ฯลฯ
- 4) ภาพนิ่ง ได้แก่ รูปภาพ ภาพเขียน ฯลฯ
- 5) กิจกรรม ได้แก่ นิทรรศการ การสาธิต การทดลอง ฯลฯ
- 6) หนังสือทุกชนิด

3. การใช้สื่อการเรียนการสอน

การที่ครูจะสามารถใช้สื่อการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพและน่าสนใจ ย้ำภา บุญช่วย (2533 : 125) ได้เสนอหลักในการใช้สื่อว่า ควรพิจารณา 4 ประการ คือ

1) หลักการเลือก ควรจะพิจารณา ให้สัมพันธ์กับเนื้อหา บทเรียน เหมาะสมกับชั้น และวัย ความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ของผู้เรียน ง่าย ใช้เท่าที่จำเป็น สอดคล้องกับวิธีการสอน และควรทดลองใช้ก่อนเสมอ

2) หลักการเตรียม ช่วยให้เกิดความพร้อมในการเตรียมการของครู ซึ่งจะต้องเตรียมทั้งตัวครู นักเรียน และสื่อให้พร้อมทุกครั้ง

3) หลักการนำเสนอ เมื่อเตรียมวัสดุอุปกรณ์ทุกอย่างพร้อม มาถึงขั้นการนำเสนอ ครูจะต้องคำนึงถึงว่า สื่อเป็นเพียงผู้ช่วยครูในการจัดกิจกรรม ไม่มีสื่อชนิดใดที่จะสามารถทำหน้าที่แทนครูได้อย่างสมบูรณ์ การใช้สื่อจึงต้องเหมาะสมกับวิธีสอน จุดมุ่งหมาย จังหวะ เวลา และบุคลิกภาพของครู

4) หลักการประเมินการใช้สื่อ หลังจากใช้สื่อเสร็จแล้ว ครูผู้สอนควรมีการประเมินการใช้ หรือวัดผลความเข้าใจของผู้เรียน โดยจะต้องประเมินผลทั้งตัวครูผู้สอนเอง ประเมินผู้เรียน และประเมินสื่อ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่า การเรียนการสอนได้ช่วยให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้ปรับปรุงสื่อ และการใช้สื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

กรมสามัญศึกษา (2519 : 219 - 222) ได้เสนอหลักการใช้ อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ดังนี้

- 1) ใช้วัสดุอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับวิชาที่สอน พื้นฐานความรู้และสมรรถภาพของนักเรียน
- 2) ใช้ให้ได้ผลคุ้มค่า หมายถึงการเตรียมนักเรียนให้พร้อม ด้วยการอธิบายก่อนใช้ อุปกรณ์ และเมื่อใช้แล้วมีการสรุปผลการอภิปรายให้เข้าใจอีกครั้งหนึ่ง
- 3) ใช้อย่างประหยัด ทั้งแรงงาน เงิน และเวลา
- 4) ก่อนใช้อุปกรณ์ทุกครั้ง ต้องทดลองเสียก่อน เพื่อไม่ให้เกิดการบกร่อง หรือ ตัดขาดในระหว่างการใช้จริง

กล่าวโดยสรุป ในการใช้สื่อเพื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพได้นั้น ย่อมอยู่ที่ตัวครูผู้สอนเป็นหลัก กล่าวคือ จะต้องเลือกให้เหมาะสมกับเนื้อหา บทเรียน จุดประสงค์ ผู้เรียน และบุคลิกภาพของครู และที่สำคัญคือครูจะต้องทดลองใช้ก่อนเสมอ

การวัดผลและประเมินผล

การวัดผล (Measurement) คือการกำหนดหน่วยให้แก่ปริมาณที่มีอยู่ โดยใช้เครื่องมือวัด การวัดทางการศึกษาที่ใช้กันอยู่เช่น การสังเกต ข้อสอบ เป็นต้น การประเมินผล (Evaluation) คือการนำผลที่วัดได้มาหาคุณค่า รวมถึงการวิเคราะห์จุดหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งมีนักการศึกษาต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของการวัดผลประเมินผลไว้ต่าง ๆ เช่น

วิวัฒน์ สัมฤทธิ์วัฒนาชัย (2534 : 24) ได้กล่าวว่า การวัดผลประเมินผลการเรียน เป็นกระบวนการต่อเนื่องของกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งมีความประสานสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ เพราะเป็นกระบวนการที่จะทำให้ทราบว่า หลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนความพยายามต่าง ๆ ในอันที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนให้ได้ผล สมความมุ่งหมายของหลักสูตร นั้นประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการหาวิธีแก้ไขปัญหา ปรับปรุงวิธีการต่าง ๆ

ชวาล แพรัตกุล (2516 : 140-141) กล่าวว่า การวัดผลการศึกษาหมายถึง กระบวนการใด ๆ ที่จะให้ได้มาซึ่งปริมาณจำนวนหนึ่ง อันมีความหมายแทนขนาดสมรรถภาพที่นักเรียนผู้นั้นมีอยู่ในตอน ส่วนการประเมินค่าการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ครูนำรายการที่ทราบจากการวัดไปใช้ คือรูปนำผลต่าง ๆ จากการวัดเหล่านั้นมารวม มาผสม เพื่อใช้ในการวินิจฉัยตีราคาและชี้ขาดถึงคุณภาพ

พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 242) กล่าวว่า การวัดผลหมายถึงการเปรียบเทียบผลที่ได้จากการเรียนกับมาตรฐานอันหนึ่งที่ยึดถืออยู่ ส่วนการประเมินผลเป็นการพิจารณาค่าหนดคุณค่า จากคะแนนที่เราได้จากการวัดผลนั้น ดังนั้นการวัดผลและประเมินผลการเรียนจึงต้องกระทำไปพร้อม ๆ กัน หากมีแต่การวัดผล ไม่มีการประเมินผล ก็ไม่มีความหมาย และไม่เกิดประโยชน์อันใด และหากมีการประเมินผลแต่ไม่มีการวัดผลมาก่อน ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง การประเมินผลนั้นเชื่อถือไม่ได้ ไม่มีข้อมูลยืนยัน ไม่เป็นวิทยาศาสตร์

บัวแชมปี (Beauchamp, 1981 : 137 อ้างถึงใน สงัด อุทรานันท์, 2532 : 269) ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการเรียนว่า เป็นงานที่สำคัญเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครู จะช่วยบ่งบอกถึงความสัมฤทธิ์ผลการใช้หลักสูตรได้ โดยเฉพาะภาระหน้าที่เกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ครูจะต้องทำความเข้าใจให้ถึงจุดประสงค์และจุดเน้นของหลักสูตรอย่างชัดเจน ต่อจากนั้นจึงศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการวัดและประเมินผล แล้วจึงปฏิบัติตามข้อกำหนดและวิธีการต่าง ๆ อย่างถูกต้องและครบถ้วน

กรมวิชาการ (2536ข : 55) ได้กล่าวถึงการประเมินผลการเรียนว่าจุดประสงค์หลักของการประเมินผลการเรียนตามระเบียบว่าด้วยการประเมินผลการเรียน คือการพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาด้านหนึ่งคือ การให้ผู้เรียนค้นพบว่าตนเองมีความถนัดด้านไหนเพียงใด เพื่อที่จะได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้บรรลุถึงจุดสูงสุดของศักยภาพที่ตนมีอยู่ ดังนั้นในการประเมินผลตามระเบียบที่กำหนดไว้ ครูควรได้ตระหนักถึงสิ่งต่อไปนี้

- 1) ผลการประเมินผลระหว่างภาคเรียนแต่ละครั้ง
- 2) การประเมินผลเพื่อค้นพบศักยภาพที่แท้จริงนั้น ไม่ใช่อยู่ที่การทดสอบเพียงอย่างเดียว

จะเห็นได้ว่า จะประเมินผลสิ่งใด จะต้องวัดผลสิ่งนั้นก่อน เพราะเราจะได้ค่าวัดผลเป็นตัวเลข เช่น คะแนนผลการสอบของนักเรียน แล้วมาคำนวณวิเคราะห์หาค่า จึงพูดได้ว่า การวัดผลและประเมินผลมีความสัมพันธ์ จนบางครั้งใช้ทั้งสองคำแทนกันได้

ในการประเมินผลการเรียนของนักเรียน นอกจากจะต้องคำนึงถึงจุดประสงค์ของการเรียนรู้ทุก ๆ ด้าน ทั้งพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยแล้ว ยังต้องปฏิบัติกรอย่างเป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ คือ ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และปลายภาคเรียน

การประเมินผลก่อนเรียน คือ ประเมินผลก่อนการเรียนการสอนในแต่ละวิชาแต่ละภาคเรียน เพื่อดูว่านักเรียนแต่ละคนควรเริ่มต้นที่จุดใด

การประเมินผลระหว่างเรียน เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่า นักเรียนมีความรู้ความสามารถตามจุดประสงค์ ในแผนการสอนหรือไม่

การประเมินผลปลายภาคเรียน เป็นการประเมินผลรวมที่ครอบคลุมทุกจุดประสงค์ของทุกรายวิชาว่า เรียนมาตลอดภาคเรียนแล้ว มีผลเป็นอย่างไร

กล่าวโดยสรุป ในการวัดผลประเมินผล ถือว่ามีความจำเป็น เพราะการวัดผลประเมินผลนั้น จะให้ประโยชน์ทั้งผู้วัดผลและผู้ถูกวัดผล กล่าวคือ

- 1) ทำให้ทราบผลการเรียนของนักเรียน ช่วยในการปรับปรุงแก้ไขการเรียนก่อนการศึกษาบทเรียนใหม่
- 2) เพื่อใช้ในการเลื่อนชั้นเรียน และจัดแบ่งนักเรียนตามความสามารถ
- 3) ใช้เป็นหลักฐานในการรายงานผลการเรียน
- 4) เป็นประโยชน์กับฝ่ายแนะแนวของโรงเรียน จะได้วิเคราะห์ความแตกต่างของเด็กเป็นรายบุคคล

5) เพื่อปรับปรุงมาตรฐานทางวิชาการของโรงเรียน และเป็นข้อมูลประกอบการนิเทศ

โดยในการวัดผลนั้น ผู้วัดจะต้องมีหลักการวัดและประเมินผลคือ

- 1) วัดให้ตรงกับจุดประสงค์
- 2) เครื่องมือมีความเที่ยงตรง มีความเชื่อมั่นสูง มีความเป็นปรนัย
- 3) มีความยุติธรรม เช่น คำถามในข้อแรกไม่แนะคำตอบในข้อหลัง
- 4) แปลผลได้ถูกต้อง

การจัดกิจกรรมนักเรียน

การพัฒนาความรู้ความสามารถของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไปนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ ตั้งแต่การบริหารโรงเรียน การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน การบริการนักเรียน และงานด้านกิจกรรมนักเรียนประกอบกัน

การจัดกิจกรรมนักเรียน ถือเป็นงานส่วนหนึ่งและมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกโรงเรียนควรให้การส่งเสริมและสนับสนุน เพราะกิจกรรมนักเรียน มีส่วนส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังที่ กรมวิชาการ (2536ข : 52) ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมตามโครงสร้างของ หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 ว่าเป็นส่วนที่เสริมความรู้ และประสบการณ์เพิ่มเติม จากการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้รู้จักและเข้าใจตนเองเสริมการพัฒนานุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยให้มีความรับ

ผิดชอบ มีความสามัคคี มีระเบียบวินัย รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น และรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ตามยุคของการเปลี่ยนแปลง เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้อื่นและต่อตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยถือว่าเป็นงานที่สามารถให้ประโยชน์มากสำหรับการนำไปใช้ใน การปรับปรุงและพัฒนางานในองค์กร ซึ่งในปัจจุบันมีงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มากมายที่หน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ พัฒนาการบริหาร โรงเรียนให้มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งงานวิจัยที่ผู้วิจัยนำมาเสนอในที่นี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ งานวิจัยในประเทศ กับงานวิจัยต่างประเทศ

1. งานวิจัยในประเทศ

เสรมวิทย์ นิลรัตน์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการปฏิบัติงานของผู้จัดการ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา 2 พบว่า

- 1) ผู้จัดการโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา 2 ปฏิบัติงานการบริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง
- 2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของผู้จัดการ โรงเรียนที่มีอายุต่างกันปฏิบัติงานในโรงเรียนโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน
- 3) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของผู้จัดการ โรงเรียนที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกันปฏิบัติงานในโรงเรียนโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน
- 4) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของผู้จัดการ โรงเรียนที่จบการศึกษาวิชาศาสนาจากแหล่งต่างกันปฏิบัติงานในโรงเรียนโดยส่วนรวมไม่แตกต่างกัน
- 5) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานของผู้จัดการ โรงเรียนที่มีประสบการณ์ต่างกันปฏิบัติงานในโรงเรียนโดยส่วนรวม ไม่แตกต่างกัน

นพดล ชูพุด และคณะ (2534 อ้างถึงใน สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2536 : 55 - 57) ได้ศึกษาวิจัยสภาพการปฏิบัติงานของข้าราชการครูในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ครูส่วนใหญ่สอนหลายห้องและหลายวิชา มีคาบสอนต่อสัปดาห์อยู่ระหว่าง 18-20 คาบ สอนไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สำเร็จการศึกษามา มีการ

จัดทำแผนการสอนแต่ไม่ค่อยสมบูรณ์นัก มีการใช้สื่ออุปกรณ์ การสอน 60 - 79 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งไพศาล ไชยราบ (2534 อ้างถึงใน สำนักงานศึกษานิเทศ เขตการศึกษา 2, 2536 : 97 - 98) ได้ศึกษาวิจัยระดับความไม่สอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน ประถมศึกษา กับพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้ พบว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องในระดับสูง ได้แก่ การเขียน จดหมายที่ใช้คำขึ้นต้นว่า กราบเท้า การกล่าวคำอวยพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจัดพิธีไหว้ครู

สมบุญ จารูวรรณ (2530 อ้างถึงใน สำนักงานศึกษานิเทศ เขตการศึกษา 2, 2536 : 129 - 130) ได้ศึกษาวิจัยสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยะลา ปัตตานี และ นราธิวาส พบว่า วิทยากรอิสลามส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้ หลักสูตรในระดับพอใช้ การจัดทำสื่อการสอนใช้งบประมาณของโรงเรียน การสอนส่วนใหญ่ใช้วิธีบรรยาย การประเมินผลใช้วิธีการสังเกต

สงวน ศรีสุข (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของ ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในเขตการศึกษา 2 พบว่า ระดับความพึงพอใจในการ ปฏิบัติงาน ของครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2 โดยส่วนรวมมีความ พึงพอใจอยู่ในระดับปานกลางทั้งปัจจัยจูงใจและปัจจัยสุขอนามัย

สุนทร ปิยะวัฒน์ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ ประสบปัญหาในการใช้หลักสูตร ปัญหาที่ประสบได้แก่ งบประมาณไม่เพียงพอ บุคลากรที่ เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจ ระยะเวลาในการดำเนินการไม่เพียงพอ ขาดแหล่งศึกษาค้นคว้า ทางวิชาการ ขาดการนิเทศติดตาม ครูไม่เห็นความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการสอน สถานที่มีจำกัดและขนาดไม่พอเหมาะ กับขนาดจำนวนนักเรียน ความรู้พื้นฐานของนักเรียนมี ความแตกต่างกันมาก และจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาหมามากเกินไป

วิทยา บุญสม (2520 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการบริหารโรงเรียนราษฎร์สอน ศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ส่วนใหญ่ยังต้องผ่นผันในการปฏิบัติตาม ระเบียบ กฎหมาย เพราะเจ้าของหรือครูใหญ่ไม่เข้าใจระเบียบการจัดสถานศึกษาของทาง ราชการ ใช้ภาษาไทยได้ไม่ดีเท่าที่ควร หน้าที่ด้านวิชาการ ธุรการและสถิติต่าง ๆ จึงเป็นหน้าที่ ของครูสอนวิชาสามัญ ในการบริหารงานการศึกษาได้จัดลำดับความสำคัญดังนี้

- อันดับ 1 งานบริหารงานบุคคล
- อันดับ 2 งานธุรการ การเงินและธุรการ
- อันดับ 3 งานวิชาการ
- อันดับ 4 งานกิจการนักเรียน
- อันดับ 5 งานความสัมพันธ์กับชุมชน

มนูญ ครามมิตร (2525 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม พบว่า ผู้บริหารมีปัญหาด้านหลักสูตร ประมวลการสอน และโครงการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน และด้านการติดตามผลและนิเทศการสอน อยู่ในระดับมาก ปัญหาด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

ชัชชนก เขิงเช่าวี และคณะ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาที่พบมากในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม คือ การบริหารเวลาในการเรียนการสอน เนื่องจากนักเรียนต้องเรียนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ

พรรณี จักรกาญจน์ และคณะ (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยปัญหาการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การปฏิบัติงานของครูที่ทำให้นักเรียนไม่ประสบผลสำเร็จ คือ ไม่มีอุปกรณ์การเรียนการสอน ไม่ติดตามผล ไม่ค่อยมีการสอนซ่อมเสริม

จากบทวิจัยที่ได้กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ยังมีอยู่ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอน เช่น ปัญหาที่เกิดจากข้าราชการครูบรรจุใหม่ ครูผู้สอนที่ไม่มีวุฒิทางวิชาชีพครู ปัญหาเกี่ยวกับเวลาเรียน งบประมาณ สื่อ หรือแม้กระทั่งนโยบาย จุดเน้นของผู้บริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ให้ความสำคัญของงานวิชาการเป็นลำดับรอง เป็นต้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

คลินตัน (Clinton, 1966 : 1683) ได้ศึกษาปัญหาของครูใหม่ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเท็กซัส พบว่า ครูใหม่ส่วนมากมีปัญหาด้านขาดการฝึกฝนการใช้อุปกรณ์การสอน จากสถาบันฝึกหัดครู ขาดการช่วยเหลือ และขาดแหล่งทรัพยากรทางวิชาการ มีปัญหาด้านการวางแผนการสอน การขาดแรงจูงใจในการปรับปรุงวิชาชีพ การเลือกวิธีสอน

ยูเนสโก (UNESCO, 1978 : 66) ได้สรุปปัญหาการใช้หลักสูตรของบางประเทศ ในทวีปเอเชีย ซึ่งได้แก่ ออสเตรเลีย บังคลาเทศ อินเดีย มาเลเซีย ฟิลิปปีนส์ และศรีลังกา พบว่า ปัญหาการใช้หลักสูตรเป็นปัญหาเกี่ยวกับการขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้บริหารระดับต่าง ๆ ไม่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร และขาดการติดตามผลการใช้หลักสูตรของครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการอบรมครูเกี่ยวกับหลักสูตรขาดประสิทธิภาพ ขาดแคลนเอกสารหลักสูตร คำราเรียนไม่ทันสมัย และประการสุดท้ายคือศูนย์พัฒนาหลักสูตรขาดการวางแผนที่ดีในการนำหลักสูตรไปใช้

แลนเดิล (Landsdale, 1991 : 152) ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับความต้องการของชุมชนในโรงเรียนเกษตรกรรมประเทศโบลิเวีย เพื่อนำมาใช้ปรับปรุงกระบวนการของหลักสูตรในโรงเรียนให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และทดสอบนักเรียน 82 คน ครู 4 คน เป็นเวลา 8 เดือน พบว่าการจัดการศึกษาในชุมชนชนบทของกลุ่มประเทศแถบอเมริกาใต้ ส่วนใหญ่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี การจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือน้อย รัฐไม่สนใจต่อความต้องการของชุมชนที่มีความสำคัญ การสอนวิชาชีพในโรงเรียนไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน ความยากจนและความไม่รู้หนังสือก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ในการจัดการศึกษาให้ตรงกับความเป็นจริง